

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Р. Пильник
« ____ » _____ 2024 р.

Реєстраційний № ____
« ____ » _____ 2024 р.

**ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ ЖИВОПИСНОГО ДЕКОРАТИВНОГО
НАТЮРМОРТУ**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ОМ-20
ступінь вищої освіти бакалавр
спеціальності 014.12 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Василиненко Ельвіри Олегівни

Керівник: старший викладач

Щербакова Людмила Анатоліївна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Василенко Ельвіра Олегівна, розумію і підтримую політику криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти криворізького державного педагогічного університету ознайомена. чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ В ДЕКОРАТИВНОМУ ЖИВОПИСНОМУ НАТЮРМОРТІ: МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ Й ТЕОРЕТИКО- ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ.....	7
1.1. Еволюція засобів та методів виразності в західноєвропейському живописному натюрморті.....	7
1.2. Становлення й розвиток живописно-декоративної мови натюрморту в історії українського образотворчого мистецтва.....	12
1.3. Провідні засоби виразності та принципи їх використання в живописі декоративного натюрморту.....	17
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ПОЕТАПНІСТЬ ВИКОНАННЯ ЖИВОПИСНО- ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ НАТЮРМОРТУ.....	23
2.1. Обґрунтування ідеї та задуму практичної частини кваліфікаційної роботи.....	23
2.2. Збір та підготовка пошукового матеріалу: ескізи, начерки, замальовки.....	26
2.3. Послідовність виконання оригіналу – декоративного натюрморту «Національні мотиви.».....	30
Висновки до розділу 2.....	32
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	36
ДОДАТКИ.....	39
Додаток А.....	39
Додаток Б.....	51

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Натюрморт завжди залишається одним з найпоказовіших та естетично виразних жанрів мистецтва, в котрому особливо яскраво проявляють себе окремі вияви національної самобутності тієї чи іншої живописної традиції. Зокрема, декоративний натюрморт має особливе значення в даному контексті, демонструючи розмаїття культурних впливів, технічних можливостей та стилів, що виставляє вимогу до художника виявити творчу індивідуальність та майстерність крізь призму національно-культурного й загально-практичного досвіду.

Зокрема, в умовах зростаючої ролі національно-культурного самовизначення української нації з урахуванням сучасної воєнно-політичної ситуації, а також потужних євроінтеграційних процесів, дослідження провідних мистецтвознавчих, теоретико-практичних й методичних засад вітчизняного декоративного живопису натюрморту виявляється особливо актуальним завданням. Особливо, враховуючи той факт, що український натюрморт як жанр в декоративному живописі утверджується пізніше, ніж в інших європейських живописних школах, вивчення специфіки його побутування у творчості провідних представників жанру актуалізує тему даного дослідження.

Поміж іншим, вивчення засобів виразності в живописному декоративному натюрморті дозволяє глибоко дослідити сам процес створення мистецьких творів декоративного характеру, котрі, безумовно, володіють набором специфічних принципів та методів побудови художньо-образної системи. Здатність виявити глибину виразності через використання різноманітних художніх засобів стає ключовою для розвитку художньої творчості та підвищення рівня мистецької культури.

Поряд з тим, в контексті сучасних тенденцій в мистецтві, дослідження засобів виразності у живописному декоративному натюрморті відкриває нові можливості для художників у творчому процесі та дозволяє виявити та розкрити унікальність свого мистецтва у контексті сучасної культурної

парадигми. Таким чином, тема має значний інтерес для дослідження та вивчення як для студентів мистецьких спеціальностей, так і для широкого кола любителів мистецтва.

Запропоновані напрямки дослідження з теми кваліфікаційної роботи частково висвітлюються у працях сучасних вітчизняних й зарубіжних вчених. Зокрема, історико-мистецтвознавчі параметри розвитку й визначення специфіки жанру натюрморту в західноєвропейському та українському живописі розглядаються у працях та Антонович Д., Банцекова А., Балицький П., Владич Л., Вороний М., Врон І., Голлербах Е., Голубець М., Гординський С., Ернст Ф., Жук М., Ковжун П., Кузьмін Є., Лагутенко О., Меженко Ю., Овсійчук В., Січинський В., Таранушенко С., Чукин Д. та ін. Питання становлення й розвитку живописно-декоративної мови натюрморту в історії українського живопису входить до сфери наукового інтересу, оскільки воно дозволяє глибше зрозуміти культурні та художні процеси, що відбувалися в Україні. Принципи декоративного живопису, зокрема натюрморту, частково знаходять обґрунтування у наукових розвідках з фізики світла, психології сприйняття, історії мистецтва та ін.

Зважаючи на вищесказане, **метою** кваліфікаційної роботи обрано дослідження й теоретико-практичне обґрунтування провідних засобів виразності в живописному декоративному натюрморті.

Відповідно до мети сформульовано наступні **завдання дослідження**:

1. Дослідити еволюцію засобів та методів виразності в західноєвропейському живописному натюрморті.

2. Проаналізувати специфіку становлення й розвитку живописно-декоративної мови натюрморту в історії українського образотворчого мистецтва.

3. Визначити й охарактеризувати провідні засоби виразності та принципи їх використання в живописі декоративного натюрморту.

4. Розробити й теоретично обґрунтувати методичну послідовність виконання декоративного натюрморту в техніці живопису.

Об'єкт дослідження становить живописний декоративний натюрморт у його історико-мистецтвознавчому й теоретико-практичному вимірах.

Предметом дослідження є засоби й методи побудови виразної живописно-декоративної композиції натюрморту.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань в процесі дослідження було використано комплекс теоретичних (теоретико-методологічний аналіз, композиційний аналіз, синтез науково-популярних, мистецтвознавчих, методичних джерел, класифікація й узагальнення вивченої інформації) та емпіричних (метод опису) методів.

Практична значущість роботи полягає у створенні й методичному обґрунтуванні принципів побудови виразного живописно-декоративного натюрморту, які можуть бути використані у процесі викладання образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва як дидактичні матеріали до занять, під час гурткової роботи, факультативних занять. Матеріал даного дослідження також може бути використаний в освітньому процесі загальноосвітніх, позашкільних та мистецьких навчальних закладів з метою поглиблення знань із декоративно-прикладного мистецтва.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: дана робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 38 позицій та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 53 сторінки, основний зміст викладено на 35 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ В ДЕКОРАТИВНОМУ ЖИВОПИСНОМУ НАТЮРМОРТІ: МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ Й ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

1.1. Еволюція засобів та методів виразності в західноєвропейському живописному натюрморті

Термін «натюрморт» походить від голландського слова «stilleven», що виникло у XVII столітті, коли цей жанр набув популярності в Європі. Визначальною характеристикою натюрморту є зображення неживих предметів, передача краси повсякденних речей і символічних значень через розташування об'єктів. Цей жанр дозволяє художникам експериментувати з текстурями, кольорами і світлотінями, створюючи реалістичні чи філософські композиції [20]. Розвиток натюрморту у західноєвропейському живописі XVII століття був обумовлений культурними та світоглядними особливостями того часу, зокрема розведенням і взаємною персоніфікацією матеріального і духовного, індивідуального і загальнолюдського [30].

В Європі жанр натюрморту дійсно набув самостійного значення в XVII столітті. Особливо він процвітав у Фландрії та Нідерландах, де майстри такі як Вільгельм Гедз, Пітер Пауль Рубенс і Ян Давидсз де Гем внесли вагомий внесок у розвиток цього жанру [19]. Натюрморти цього періоду вражають своєю реалістичністю, детальністю і вмінням передати світлові і тіні, а також використанням майстерної техніки. Вони часто зображували різноманітні предмети, такі як фрукти, квіти, посуд, музичні інструменти тощо, створюючи складні композиції з багатим кольоровим палітрою.

Наприкінці XVIII століття Французька академія, надзвичайно впливова мистецька інституція того часу, проголосила, що тема картини є важливішою за техніку живопису та колірну гармонію. На думку академії, зображення людської форми було найважливішим та найскладнішим завданням для художників, через що натюрморт опинився на найнижчій сходинці ієрархії мистецьких жанрів. Лише наприкінці XIX століття ця точка зору змінилася з появою імпресіонізму,

який революціонізував мистецтво, акцентуючи увагу на миттєвих враженнях і кольорових відтінках, незалежно від теми картини. Імпресіоністи, такі як Клод Моне та П'єр-Огюст Ренуар, почали досліджувати натюрморт як спосіб виразити гру світла і кольору, надаючи цьому жанру нове життя та значення [21].

Їхні картини «Натюрморт з грушами і виноградом», (Рис. А. 1.1.) (1879), «Анемони», (Рис. А.1.2) (1898), віддавали перевагу м'яко розмитим кольорам над чітко окресленими контурами та лініями, підкреслюючи гру природного світла. Імпресіоністи експериментували з тінями, приділяючи увагу взаємодії світла і кольорів між об'єктами. Вони використовували техніку роботи з вологою фарбою, не чекаючи висихання першого шару, що створювало м'якші контури та накладання кольорів.

Імпресіоністичний натюрморт позбавлений алегоричного і міфологічного змісту, а також ретельної деталізації. Імпресіоністи зосередилися на широких мазках, тональних значеннях і розміщенні кольорів, переосмислюючи природні елементи через власні колірні гармонії. Поль Гоген, відомий своїм підходом до кольору, зазначав: «Кольори мають своє значення». [20]. Імпресіоністи та постімпресіоністи також експериментували з перспективою, використовуючи щільне обрізання та високі кути. Яскравим прикладом цього є картина Гюстава Кайботта «Фрукти, виставлені на підставці» (Рис.А.1.3.) (1882), яка в свій час була висміяна як «відображення фруктів з висоти пташиного польоту» [22].

Картина Вінсента Ван Гога, «Червоні маки і маргаритки» (Рис.А.1.4.) 1890, є одною з найвідоміших натюрмортів ХІХ століття. Ван Гог використовує різні відтінки жовтого, створюючи потужні зображення, що зробили незабутній внесок в історію натюрморту. Його «Натюрморт із креслярською дошкою» (Рис. А.1.6.) (1889), є своєрідним автопортретом, де він зображує особисті речі: люльку, їжу, книгу та лист від брата, без власного зображення. Ван Гог постійно експериментував із кольорами та композицією, прагнучи передати свої емоції та думки через живопис. Його натюрморти, зокрема «Соняшники» (Рис.А.1.6.)

(1888) залишаються символами його творчого генія та емоційної глибини, демонструючи здатність перетворювати буденні предмети на потужні художні образи [20].

Рух постімпресіонізму, очолюваний Полем Сезанном, не лише продовжував імпресіонізм, але й розширював його, відкидаючи обмеження. Постімпресіоністи досліджували нові художні вирази, виходячи за межі миттєвих вражень і швидкоплинних моментів, які цінували імпресіоністи [22]. Сезанн, зокрема, в своєму натюрморті «Натюрморт з яблуками» (Рис. А.1.7.) (1890), прагнув надати більше структурної глибини та міцності, використовуючи геометричні форми та насичені кольори для створення більш абстрактних і складних композицій.

Його натюрморти були складені таким чином, щоб кожний предмет чітко виділявся на будь-якій відстані, не руйнуючи композиції, і щоб максимально розкрити увесь спектр колористичних співвідношень [18, с.32]. Простір на його полотнах розкривається поступово, відображаючи взаємодію всіх предметів у натюрморті. Сезанн не дотримувався правил прямої перспективи, визнаючи відсутність обмежень у створенні просторових відносин. На картині «Букет з жовтими жоржинами» (Рис.А.1.8.) (1873), він широко використовував відкриті кольори, контрасти та гру чітких ліній, створюючи свої унікальні, живі та динамічні композиції [23].

У натюрморті стилізація може виявлятися у виборі конкретних предметів, їх розташуванні та композиції. Наприклад, художники могли стилізувати фрукти або квіти, надавши їм ідеалізовану форму чи розмір. Вони також можуть застосовувати специфічні кольорові палітри або світлові ефекти, які підкреслювали естетичний ефект твору. Один з прикладів цього підходу - натюрморт «Букет білого бузка» (Рис.А.1.9.) (1882) де Мане приділяв особливу увагу індивідуальному характеру предметів та імпресіоністичній естетиці. Кольори в його творах зливалися і перепліталися, створюючи враження руху та плинності, а кожен мазок пензля додавав предметам енергію та виразність [17, с.17].

Багато постімпресіоністів зверталися до примітивізму у пошуках яскравіших стилів та глибшого символічного змісту. Примітивізм у цьому контексті відноситься до «наївного» стилю самоучки, яскравим прикладом якого є Анрі Руссо. Його роботи «Натюрморт з грушами» (Рис. А.1.10.) (1910) та «Букет квітів» (Рис. А. 1.11.) (1909) позбавлені академічної витонченості, вражають щирістю і безпосередністю вираження, що приваблювало багатьох сучасників і наступних художників. Анрі Руссо, з його незвичайним підходом до композиції та кольору, створював фантастичні світи, наповнені яскравими деталями і символами. Його твори часто здаються казковими, з елементами, що впливають з його уяви та мрій, а не з реальної дійсності [26, с.22].

Наприкінці ХІХ - на початку ХХ століть натюрморт зазнав значних трансформацій завдяки новим художнім течіям, таким як фовізм і кубізм, що привели до виникнення декоративного натюрморту. Пабло Пікассо створював натюрморти, прагнучи до простоти форм і максимально спрощуючи предмети [14, с.258]. Він винайшов систему чітко організованих плоских кольорових плям, ретельно розміщених на поверхні полотна. Використання різних текстурних змін у кольорових плямах додавало додаткових ефектів. На полотні «Натюрморт з гітарою» (Рис. А.1.12.) (1942) Пабло Пікассо націлювався на встановлення нових методів відтворення простору та форми, застосовуючи аналітичний підхід до зображення об'єктів шляхом розкладання їх на прості геометричні форми, що дозволяло «розкрити» їх внутрішню структуру.

Фовісти, які були противниками художніх конвенцій ХІХ століття, експериментували з колористичними контрастами інтенсивних плям та різкими композиційними ритмами, часто вдаючись до використання елементів «примітивного» мистецтва, а також до впливу середньовічного та східного мистецтва [13. с. 674]. Такі натюрморти Анрі Матісса, як: «Червоні рибки» (Рис.А.1.13.) (1911), «Натюрморт із блакитною скатертиною» (Рис. А.1.14.) (1909) є провідними представниками фовізму, виділяються вишуканою розкішню чистих кольорових відтінків [5. с. 96]. «Єгипетська завіса» (Рис. А.1.15.) (1948) є чудовим прикладом натюрморту Анрі Матісса, створеного на

піку його творчої потужності. У цій роботі колір випромінює сонячне світло, надаючи картині яскравості та енергії. Матісс також усвідомлював, що спрощеність його малюнків і розкутість пензля додають радості та життєвої сили роботі. Ця підхід дозволяв йому створювати не просто картини, а справжні візуальні свята, що випромінюють оптимізм і енергію [32].

Сальвадор Далі та інші сюрреалісти додали елемент фантазії та ірреальності до своїх натюрмортів, надаючи їм нових вимірів. Використання несподіваних поєднань об'єктів та зміщення реальності стали характерними рисами їх творів. «Натюрморт у місячному світлі» (Рис. А.1.16.) (1926) Сальвадора Далі є прикладом враження нереальності та містичності, що залишається привабливим і цікавим для глядачів і досі. У картині «Поява лица і фруктової вази на пляжі» (Рис.А.1.17.) (1938) відкривається чарівний пейзаж, який вражає своєю неординарністю та магічністю [19, с.32]. У цих творах мистецтва художники вдало використовують прийоми символічної стилізації, змішуючи прості реалістичні елементи. Саме це поєднання надає картинам особливого шарму та загадковості, змушуючи глядача роздумувати над їхнім значенням і відкривати нові інтерпретації. У ХХ столітті натюрморт залишається популярним жанром, зазнаючи значної диверсифікації методів виразності. Від реалізму до абстракції, від класицизму до сучасних експериментів, художники продовжують розкривати потенціал натюрморту [13, с.586]. Стилізація надавала натюрмортам унікальну естетику та символіку.

У ХХІ столітті декоративний натюрморт розвивається, пристосовуючись до нових технологій та культурних контекстів. Художники експериментують з матеріалами та медіа, включаючи цифрове мистецтво, фотографію та інсталяції. Вони відтворюють натюрморти з реалістичними об'єктами, абстрагують їх або стилізують у власному стилі. Еволюція методів виразності в західноєвропейському натюрморті свідчить про постійну трансформацію мистецької думки. Натюрморт відображав зміни у способах вираження та відіграв активну роль у формуванні культурної ідентичності та розвитку мистецтва.

1.2. Становлення й розвиток живописно-декоративної мови натюрморту в історії українського образотворчого мистецтва

Український натюрморт унікальний за своїми глибокими коріннями в історії та культурі країни. Він тісно переплетений з українським народним мистецтвом і традиціями, що надає йому особливої виразності та значущості. Стилiстичні прийоми українського натюрморту відображають принципи етнічної візуальної культури, яка втілює в собі важливий аспект національної самосвідомості та ідентичності.

Для українських митців характерним є декоративний підхід до натюрморту та застосування методів декоративної стилізації. В їхніх роботах можна спостерігати різний рівень умовності, від реалістичних, але барвистих та живописних зображень, до абстрактно-символічних творів, які виражають глибоке філософське сприйняття за допомогою взаємозв'язків нюансового кольору.

Культурна спадщина завжди відображає національний контекст, визначаючи взаємозв'язки між індивідумом та суспільством, формуючи цінності, самосвідомість та сприйняття світу. Декоративний натюрморт грає важливу роль у вираженні глибокого зв'язку українців з природою та їхніх езотеричних знань про рідний край. Це також відображає специфіку інтелектуального життя, де виявляється український менталітет, що спрямований на пошук власної «філософії» у світовому контексті та внесення унікального внеску у світове мистецтво [2, с. 8]. На рубежі століть в Україні з'явилися художники-імпресіоністи, серед яких були Микола Бурачек та Зінаїда Серебрякова. Остання відома також як імпресіоністка, створювала багато творів на теми українського села та східних мотивів.

Київський художній інститут, сучасно відомий як Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, став центром авангардного мистецтва. Там навчався Казимір Малевич, засновник супрематизму. Перед створенням відомого полотна «Чорний квадрат» (1915) Малевич провів тривалий час експериментуючи з різними техніками та стилями. Для цього твору він обрав

техніку клуазоне, яка полягає в використанні товстих чорних ліній для межування монохромних кольорових плям.

Одним із видатних представників західноукраїнської живописної школи кінця XIX – початку XX століття став Олекса Новаківський. Він був сильно впливовий імпресіоністичними ідеями того часу. Особливу увагу він приділяв пейзажам, які були улюбленим жанром імпресіоністів. У своїх творах Новаківський використовував експресивний стиль, особливо у побутових сценах. Під час свого перебування у Львові з 1913 року, мазок художника став ще вільнішим і експресивнішим. Він надавав велике значення формі, видно «оголюючи» її, підкреслюючи чіткі контури та іноді вдаючись до деформації зображеного. Палітра Новаківського стала дуже різноманітною та насиченою яскравими, інтенсивними кольоровими поєднаннями, що перетворило його живопис у романтичний експресіонізм [12, с.114].

Олекса Новаківський відіграв важливу роль у розвитку жанру натюрморту в українському образотворчому мистецтві. Його робота «Азалія» (Рис. А.1.19) 1914 стала одним із прикладів цього розвитку. Він також створював декоративні панно, серед яких «Народне мистецтво», «Наука», «Народна пісня» та «Виховання», всі з 1914 року. Новаківський розробив власний неповторний стиль, відзначений експресивністю та філософсько-символічним змістом, в своїх натюрмортах використовував яскраві гармонійні поєднання кольорів, що разом з вільною манерою малювання та виразною контурною лінією надавали його творам стилістичну унікальність. Він уважно досліджував природні форми та контрасти світла і тіні, використовуючи їх для створення динамічних і виразних композицій. Його роботи відзначалися не лише майстерністю в описі деталей, а й емоційною зарядженістю та глибоким філософським підтекстом [12, с.256].

У початку XX століття український живопис відзначився пошуками національного стилю та філософської глибини. Художники використовували символіку і метафору, розширюючи свій арсенал художніх засобів [1, с.11].

Традиційні жанри переживали трансформації, а також з'являлися нові, такі як інтер'єр і натюрморт.

Натюрморт часто використовувався як складова академічної навчальної програми в першій половині ХХ століття. Наприклад, у Київському художньому інституті під керівництвом професора В. Забашта студенти часто отримували завдання з натюрморту, особливо з квітів та фруктів. Це було важливою частиною їхньої підготовки до складніших завдань у мистецтві. Наприклад, у фонді Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури зберігаються роботи таких митців, як І. Красний зі своїм полотном «Півонії» та А. Пламеницький з роботою «Дзвіночки», які вражають колористичним рішенням і виразністю виконання.

Катерина Білокур, унікальна українська художниця, зображувала квіти в природному середовищі саду, нагадуючи твори голландських майстрів. Вона була захоплена саме оточуючим її середовищем і з великою увагою відтворювала деталі предметів, що навіює порівняння з роботами майстрів маленьких голландських майстрів чи караваджистів. Іноді вона використовувала темний фон, щоб підкреслити об'єкти.

У часи настання соцреалізму, коли влада вважалася уособленням народу, а народ - доповненням влади, почалася кампанія проти «формалізму» у мистецтві. Це протистояння спричинило появу нових мистецьких особистостей та творів, включаючи тих, хто не підтримував смаки того часу, але вніс вагомий внесок у розвиток українського мистецтва [37]. У творах кубофутуриста Олександра Богомазова видно елементи національної ідентичності. У полотні «Правка пилу» (Рис. А.1.19) (1929) художник поєднав абстрактні кубічні елементи з карпатським пейзажем та образом українця. Це відображає тенденцію до підвищеної декоративності малюнка і виразності кольору. У 1930-х роках мистецтво було піддане примусовій стандартизації, що призвело до переслідування «націоналістів-формалістів». Переслідування спочатку спрямовували на представників школи Михайла Бойчука. Українське «розстріляне Відродження» стало ключовим елементом національної художньої

культури. Михайло Бойчук орієнтувався на візантійські традиції та фрески італійського Проторенесансу, використовуючи елементи народної культури та європейські досягнення у формі, композиції та кольорі. Його стиль визначався синтезом різних культурних впливів, що надавали йому неповторну ідентичність і відзначали його як визначного майстра художнього відродження в Україні [26, с.132].

До Другої світової війни та особливо в 1950-ті роки соцреалістичний живопис домінував. Художники, такі як С. Григор'єв, В. Пузирьков, В. Хмелько, О. Максименко, обирали нейтральні теми для демонстрації авторського підходу. Нове покоління митців 1950-х років, включаючи В. Бондаренко, В. Костецький, Д. Шавикин, Є. Волобуєв, І. Нижник-Винників, І. Штільман, Л. Морозова, М. Дерегус, С. Шишка, Т. Яблонська, встановлювало нові стандарти живопису. Радянський натюрморт, як і інші твори радянського живопису, унікав конфліктності та песимізму [7, с.132].

Картини радянських художників, що відносяться до цього жанру, сповнені світла, яке притягує увагу глядача до центру композиції і вказує на її зміст. Радянський натюрморт характеризується особливою радістю і оптимізмом; на полотнах не має місця відображенню в'янення або псування об'єктів живої природи, вирубаних з їхнього природного середовища. Найчастіше об'єктом зображення є квіти.

Львівські митці, які об'єднувалися навколо Романа Сельського, виступали за авторське право на власну мистецьку мову в опозиції до соціалістичних ідеологій. Вони кожен власним чином розглядали складну та багатозначну природу натюрморту, демонструючи вагу живописних завдань у мистецтві. Однак офіційні мистецькі «критики» того часу вважали їхні роботи за «формалізм», що відірваний від реальності. Незважаючи на це, у своїх натюрмортах вони вдалися до виразних мистецьких та духовних орієнтирів української культури. [30, с.58].

У 1970–80-і роки, період відомий як «час застою» у соцреалізмі, відбувалося значне оновлення та накопичення нових якостей в мистецтві, а

згодом – радикальний перегляд пластичної мови. У цьому живописному періоді особливу увагу привертали справжні «професіонали в спілкуванні з палітрою», такі як художники А. Пламеницький, А. Лимарєв, В. Задорожний, В. Рижих, Г. Неледва, З. Флінта, Л. Гуцалюк, О. Захарчук, Ю. Єгоров, Ю. Луцкевич.

Справжня любов до мистецтва об'єднувала художників різних напрямів, що збагачувало живописну карту країни. А. Антонюк, В. Барінова-Кулеба, В. Виронова-Готсьє, В. Гурін, Г. Бородай, М. Романишин, Т. Голембієвська, Ю. Дюльфан. та інші демонстрували цю енергію з однаковим запалом у своїх творчих пошуках. Вони занурювалися в історію України, вивчали усну народну творчість та фольклор, втілюючи на полотні міфи, легенди та ідеї національної ідентичності [6, с.103].

Художники І. Остафійчук, Н. Вергун, О. Мельник, Ф. Гуменюк досліджували українську історію від трипільської епохи до скіфських впливів і запорізької барокової епохи у своїх творах. Вони відтворювали драматичні події ХХ століття, такі як революція, геноцид, та зміцнення держави, втілюючи їх на полотні. Політично-соціальна перебудова в 1980-х роках відіграла ключову роль у розвитку мистецтва в колишньому Радянському Союзі, що привело до створення незалежної України. Цей період відзначався важливими змінами і перетвореннями, які відобразилися в українському живописі [1, с.9]. Нове покоління художників відійшло від соцреалізму та впровадило українське мистецтво у світовий контекст. Вони досліджували нові напрямки і техніки, що дозволило українському живопису зайняти визначне місце на світовій мистецькій карті.

Постать Івана Марчука стала символом українського сучасного мистецтва. Його твори, які цінуються колекціонерами та експонуються у провідних музеях світу, захоплюють сотні тисяч людей, як в Україні, так і за її межами [7, с.167]. Художник створив свій унікальний абстрактний стиль, який він назвав «пльонталізмом», походить від діалектичного «пльонтати» - плести, заплітати, переплітати. Ця методика вражає своєю складністю та цікавістю: вона включає в себе нанесення фарби тонкими кольоровими лініями та їх

переплетення під різними кутами, що створює вражаючий ефект об'ємності та світіння. У цьому стилі Іван Марчук працює над натюрмортами в етнонаціональній стилістиці, доповнюючи свої твори унікальним відчуттям кольору та форми.

Серед сучасних українських митців, які в своїй творчості звертаються до теми українського натюрморту, виділяються такі імена, як А. Калюжна, Л. Приймач, В. Горянський, В. Рубан, Б. Михайлов, Ірця Бойко, А. Ярошевич, В. Долинський, П. Кузнєцова, Неллі Павлова, У. Хохлова, І. Дацюк, Є. Смірнов, Н. Непьянова, Н. Герасименко, Л. Павленко та інші [3, с.508].

1.3. Провідні засоби виразності та принципи їх використання в живописі декоративного натюрморту

Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва знаходить вираз у різноманітних художніх прийомах, які надають роботам характерний декоративний стиль. Ці прийоми включають в себе використання деталей орнаменту, виразність текстури матеріалів, особливості композиції, форми та об'єми, колірні рішення, організацію лінійних ритмів, виразність мазків та багато іншого. У декоративному мистецтві, а також у натюрморті, декоративність допомагає створювати цілісність та завершеність твору, підкреслюючи його естетичну складову. Вона також сприяє візуальному та емоційному впливу на глядача, дозволяючи митцям передати багатство культурних традицій та сучасних ідей.

Декоративне мистецтво також передбачає використання високохудожніх технік та знання матеріалів. Наприклад, майстри кераміки, текстилю або скла використовують специфічні прийоми для досягнення бажаного декоративного ефекту. Сучасні художники постійно експериментують з новими матеріалами та техніками, розширюючи можливості декоративного мистецтва [2, с.67]. Таким чином, декоративність у натюрморті грає важливу роль у створенні характерного стилю та естетичної цінності робіт, впливаючи на сприйняття глядачів та вираження художніх ідей.

У декоративному натюрморті важливу роль відіграє здатність художника творчо переосмислювати навколишню реальність, знаходити у кожному об'єкті цілісну виразність та вносити своє індивідуальне бачення. Цей процес, відомий як стилізація, полягає у декоративному узагальненні зображуваних предметів за допомогою різних умовних прийомів, таких як зміна форми, об'єму чи кольорових співвідношень [15].

Колір в мистецтві є потужним засобом виразності, впливаючи на сприйняття та емоційну реакцію аудиторії. Колорит описує унікальну комбінацію всіх кольорів у картині, відтінки яких набувають важливості у відношенні один до одного. Емоційна сила кольору викликає певні емоції та асоціації, як у картинах Осипа Сорохоя «Натюрморт з зошитом» (1935), «Жоржини» (1935) та «Натюрморт зі скрипкою» (Рис.А.1.21)(1938) використовуються гармонійні колористичні співвідношення. Колір також може мати символічне значення, залежно від культурного контексту: білий асоціюється з чистотою, а чорний з трауром. Контрастність кольорів привертає увагу і створює напруженість, а градація кольорів може створювати враження глибини або руху. Кольорова палітра створити певний настрій або атмосферу наприклад, теплі кольори викликають радість, а холодні - спокій. Яскравим прикладом є твори Леоніда Давиденка поєднують авангард із наївом, пронизані національним колоритом, що відображає дух України та випромінює життєствердну енергію радості та краси. Різнобарвна палітра майстра пронизана національним колоритом, що додає творам особливого шарму.

Гармонійне поєднання кольорів може забезпечити збалансований і невимушений вигляд виробу, але поєднання невідповідностей може викликати дискомфорт. Кожен художник має різний підхід до використання кольорів і може експериментувати з ним, щоб отримати бажаний ефект і висловити свої ідеї та почуття у своїй роботі [6, с. 102]. Лінія і контур у декоративному натюрморті виступають як потужні засоби виразності, надаючи композиціям виразності, динаміки та глибини. Вони відіграють ключову роль у визначенні форми, структури, ритму та динаміки зображення. Лінії та контури

допомагають чітко окреслити межі об'єктів, роблячи їхні форми виразними та легко впізнаваними. Наприклад, у роботах Анрі Матісса контурні лінії підкреслюють форми об'єктів, додаючи декоративний елемент до композиції.

Лінії також можуть створювати ритм та динаміку, надаючи руху і енергії статичним композиціям натюрморту. Це можна побачити в роботах Василя Кандинського, де лінії та контури створюють відчуття руху і живості. Крім того, контурні лінії можуть використовуватися для передачі текстури та деталей об'єктів, що додає глибини та складності зображенню. Вони можуть бути різної товщини, інтенсивності і характеру, що допомагає художнику передати різноманітні властивості поверхонь предметів [15]. Лінії та контури у натюрморті можуть бути використані для створення орнаментальних візерунків і декоративних елементів, як це робив Густав Клімт. Вони додають композиціям естетичної привабливості та унікального стилю. Також лінії можуть виділяти ключові елементи композиції, керуючи увагою глядача і створюючи фокусні точки.

Крім того, лінії та контури дозволяють стилізувати об'єкти, надаючи їм узагальнених або абстрактних форм. Такий підхід можна побачити у творах Пабло Пікассо, де контурні лінії використовуються для спрощення форм і створення унікального художнього стилю. Лінії та контури є важливими інструментами, які дозволяють художникам передавати свої творчі задуми та створювати вражаючі візуальні ефекти [32].

Використання текстури і фактури дозволяє художнику передати матеріальні властивості об'єктів і додати їм реалістичності. Наприклад, у натюрмортах Жана-Батиста Шардена майстерно зображені текстури фруктів, скла та металу, створюючи вражаючу реалістичність. Фактура додає глибини та об'ємності, як у роботах Вінсента ван Гога, де енергійні мазки пензля створюють відчуття руху і життя.

Комбінація різних текстур у натюрмортах дозволяє створювати багатошарові композиції. Наприклад, у роботах Клода Моне текстури води, рослин та неба створюють гармонійну сцену. У творах Пабло Пікассо, де

предмети розкладаються на геометричні форми, фактури додають глибини і виразності, створюючи абстрактні інтерпретації традиційних форм [38, с.304].

Таким чином, текстура і фактура у декоративному натюрморті є важливими інструментами, що дозволяють художникам передавати матеріальні властивості об'єктів, створювати візуальний інтерес, додавати глибину і об'ємність композиціям, а також підкреслювати декоративний та стилізований характер зображень.

Композиція в мистецтві не лише організує твір як цілісну структуру, але й відображає процес його формування та розвитку, розкриваючи тему. Від спостереження та аналізу до узагальнення й практичної реалізації існують три етапи пізнання світу. Кожен з них важливий для глибокого розуміння та відтворення світу навколо нас у мистецтві. Натюрморти Романа Сельського вражають своєю неординарністю та цікавістю. Одним із видатних полотен є «Натюрморт з каталогом радянської виставки» (Рис.А.1.22) (1926), його композиція грає ключову роль у створенні враження. Картину можна описати як живу та динамічну, завдяки майстерному втіленню різних форм та складних композицій [8, с.360].

Гармонія і баланс у натюрморті створюють злагоджене зображення, де об'єкти розташовані рівноважно. П'єр Боннар використовує симетричні композиції для врівноваження розміру і кольору об'єктів. Ритм і динаміка досягаються через повторення форм і ліній, як у роботах Фернана Леже, що створюють відчуття руху. Фокусні точки спрямовують погляд на ключові елементи, наприклад, яскраві яблука чи вази у Поля Сезанна. Пропорції і масштаб підкреслюють важливість об'єктів, як у великих квітах Джорджії О'Кіфф. Негативний простір збалансовує композицію, акцентуючи основні елементи, що видно в роботах Хокуся.

Стилізація і узагальнення форм і деталей у композиції можуть надати натюрморту декоративного характеру. Художник може спрощувати форми, робити їх більш узагальненими, щоб підкреслити декоративний ефект. У роботах Анрі Матісса використання спрощених форм і яскравих кольорів

створює декоративні композиції, що зачаровують своєю простотою та гармонією.

Світло в мистецтві використовується для підкреслення ключових елементів композиції та направлення уваги глядача на важливі деталі. Яскраво освітлені об'єкти природно привертають увагу, тоді як темніші ділянки можуть залишатися на задньому плані. Наприклад, у натюрмортах Віллема Класа Хеді світло акцентує увагу на розкішних деталях срібного посуду та скла, підкреслюючи їхню текстуру і блиск. [35]. Сильні контрасти між світлом і тінню можуть додати драматизму і виразності композиції. Цей прийом часто використовується для створення напружених і емоційно насичених зображень. У роботах Пітера Пауля Рубенса контрастне освітлення підкреслює динамічність і енергію композиції, роблячи її більш живою та вражаючою.

Світло і тінь також допомагають моделювати форму об'єктів, підкреслюючи їхню структуру і деталі. Розташування світлових акцентів і тінювих ділянок може підкреслити певні аспекти форми, зробити її більш зрозумілою та виразною. Наприклад, у натюрмортах Жана-Батиста Шардена світло використовується для підкреслення округлості фруктів і гладкості поверхонь посуду [15].

У декоративному натюрморті художники можуть експериментувати з плавними переходами світла і тіні, створюючи м'які градації або, навпаки, чіткі контрасти. Це дозволяє досягати різних художніх ефектів, від ніжної, ледь помітної гри світлотіней до виразних і різких контурів. У натюрморті Юрія Бондаренко «Ліхтар і гітара» (Рис.А.1.23) 2017, майстерно поєднанні різноманітні формотворні елементи, використовуючи як художні, так і стилістичні прийоми як орієнталізму, так і європейської культури. Завдяки змішаній техніці кожен елемент є милозвучним, ніж різким. Натюрморт має невибагливість у своїй кольоровій гамі, з використанням приглушених тонів, таких як пастельні відтінки, бліде зелене, м'яке коричневе або ніжні відтінки сірувато-блакитного.

Еклектика в мистецтві - це поєднання різноманітних стилів, технік та ідей з різних епох і художніх напрямів. У своєму творі «Натюрморт з грушами» (Рис.А.1.24) (1986), Михайло Олексійович Кублик використовує багатошаровий підхід до інтерпретації образів, розміщуючи точні композиційні елементи та передаючи багатство тонів і кольорів на своїх полотнах [36, с.43.].

Засоби виразності в мистецтві, такі як колір, лінія, текстура, композиція та інші, допомагають художникам виражати свої ідеї та емоції через різноманітні техніки та стилі. Вони роблять твори мистецтва унікальними та естетично значущими, а також сприяють їхньому сприйняттю та розумінню глядачами. Використання цих засобів дозволяє створювати твори, які можуть надихати, захоплювати та розширювати межі сприйняття.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі проаналізовано еволюцію становлення та розвитку декоративного натюрморту західноєвропейського та українського образотворчого мистецтва, визначено його характерні особливості та висвітлено імена провідних митців, які в своїй творчій діяльності розвивали принципи декоративного змісту та підтримували історичну спадщину українського народу, його побут, традиції та звичаї.

У натюрморті митці увібрали усю найбільш конкретну реальність, що оточує людину - предмети, які вони створюють або використовують у своєму щоденному житті. Але ці матеріальні об'єкти також набували глибокого символічного значення, стаючи відображенням нематеріальних, духовних цінностей і вираженням роздумів над сенсом життя. Натюрморт відтворював витончене відчуття естетичної цінності кожного предмета, його глибоку емоційну зв'язаність з власником та іншими об'єктами в повсякденному житті. Залежно від індивідуального світогляду і розуміння ролі цих речей у людському існуванні, форми та стратегії відтворення натюрмортів відрізнялися в різних стилістичних варіаціях.

РОЗДІЛ 2. ПОЕТАПНІСТЬ ВИКОНАННЯ ЖИВОПИСНО-ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ НАТЮРМОРТУ

2.1. Обґрунтування ідеї та задуму практичної частини кваліфікаційної роботи

Дослідження історії українського живопису в етнонаціональному контексті та особливостей становлення і розвитку жанру декоративного натюрморту підкріплює необхідність популяризації етнічного мистецтва в сучасному мистецькому дискурсі, зокрема натюрморту. Цей жанр є відносно новим для українського мистецтва порівняно з іншими країнами. Якщо в західноєвропейських державах натюрморт був відомий і активно використовувався в мистецтві та дизайні середовища вже з XVI століття, то в Україні він почав формуватися лише на початку XX століття і отримав послідовний розвиток у другій половині XX століття.

Декоративний натюрморт сьогодні є яскравим виразником творчих принципів і ідей багатьох українських художників. Сучасний український декоративний натюрморт вирізняється різноманітністю формально-стилістичних засобів, тематичних напрямків і техніко-технологічних методів реалізації художніх задумів. Він прагне відтворити багатогранність людського світу, побуту та філософії життя. Одночасно зростає інтерес до втілення етнонаціональної художньої мови сучасними методами у творах декоративного мистецтва, архітектурі, дизайні середовища та декорі [30, с.57].

Друга лінія у вирішенні живописного декоративного натюрморту пов'язана з використанням стилізованого авторського бачення для розкриття теми. Вона включає звернення до стилізації форми, контрастних та динамічних кольорних рішень, що відображено в роботах таких митців, як Л. Павленко, Б. Михайлов, Л. Приймач, М. Орлова, У. Хохлова, І. Марчук, Неллі Павлова, Ірця Бойко та інших. Важливу роль у таких натюрмортах відіграє орнамент, який присутній на традиційному посуді, у оздобленні тла та драпіровок. Орнамент

існує своїм окремим життям, диктуючи свої правила в композиції та слугуючи національним кодом, що дозволяє ідентифікувати «своє» від «чужого».

Декоративний натюрморт у цьому контексті не лише прикрашає інтер'єр, але й несе в собі культурне послання. Він створює міст між минулим і сучасністю, вплітаючи традиційні елементи у сучасні художні рішення. Використання яскравих, контрастних кольорів та сміливих форм дозволяє авторам експериментувати, додаючи нові виміри до звичних сюжетів. Це сприяє розвитку і популяризації українського декоративного мистецтва, роблячи його впізнаваним і унікальним у світовому культурному просторі [20]. Наш авторський задум був продиктований бажанням вдало поєднати два окремих напрями – реалістичний і декоративний, досягти гармонії і виразності сприйняття завдяки введенню класичної манери письма та орієнтації на панівну роль орнаменту і кольору в композиції.

Якщо говорити про орнамент, важливо підкреслити, що протягом усього ХХ століття образотворче мистецтво намагалось вирішити проблему органічного поєднання сучасного з минулим, звертаючись до своїх витоків, насамперед до традиційного мистецтва. На нашу думку, традиційне мистецтво слід розглядати як носій архетипів, що визначають у нас щось значне, створюють відчуття існування міцного історичного підґрунтя, допомагають відчутти своє коріння та предковічні родинні зв'язки. Декоративний натюрморт, поєднуючи в собі реалістичні елементи з багатством орнаментів, стає засобом передачі цих глибоких культурних сенсів. Він не лише прикрашає простір, а й несе в собі глибоке послання, яке відображає дух і традиції українського народу, допомагаючи сучасному глядачеві відчутти зв'язок з минулим і усвідомити своє місце в історії [27, с.188].

У дослідженнях культури історичних епох орнамент розглядається як засіб декорування предмета, але в традиційній синкретичній культурі його роль значно ширша. У цій області він виступає як найдавніший спосіб художнього моделювання світу, найважливіших його явищ, подій, предметів. Орнамент не лише прикрашає поверхню, але й містить у собі спробу в короткій, гранично

стислій формі висловити уявлення про устрій світу та про задані в ньому ритми, циклічні явища. Через орнамент відбиваються основні ідеї, цінності та символіка культури, що робить його невід'ємною складовою культурної спадщини та важливим джерелом для розуміння історії та традицій певного народу чи епохи.

З плином часу стародавні орнаментальні мотиви поступово втрачали свій первісний зміст, але зберігали свою декоративну і архітектонічну виразність. Генезис і подальший розвиток орнаменту визначалися, зокрема, естетичними потребами суспільства: ритмічна правильність узагальнених мотивів відображала ранні спроби художнього освоєння світу, що допомагало осмислити впорядкованість дійсності. В народній творчості виникали стійкі принципи і форми орнаменту, що ставали складовою національних художніх традицій. Орнамент відіграв важливу роль у формуванні культурної спадщини, адже він не лише прикрашав предмети, але і передавав символіку, традиції та історію народу. Це був спосіб відображення світогляду і цінностей через мову мистецтва. Орнамент ставав своєрідним кодом, що спілкувався зі своєю аудиторією через форму та мотиви, відображаючи національну самосвідомість та спільні цінності [5, с.145].

Художнє мислення здатне об'єднувати абстрактне і конкретне, загальне і індивідуальне, об'єктивне і суб'єктивне, пізнаване і непізнаване. Ці взаємозв'язки відображаються в композиції мистецького твору, яка є унікальною цілісністю всіх елементів змісту та форми. Саме ця цілісність стає основою стилю. Композиція є втіленням творчого задуму митця, де кожен елемент має своє значення і місце, створюючи гармонійний і виразний образ. Вона об'єднує різні аспекти художньої ідеї, формуючи неповторний стиль, що відображає індивідуальне бачення світу художником. Це поєднання дозволяє передати глибокі смисли і почуття, надаючи твору мистецтва багатогранність і змістовність.

Суть художньої стилізації полягає не тільки в узагальненні природи до умовних елементів, а й у способі поєднання цих формально-виразних елементів

у цілісний і гармонійний художній образ, що відображає творче мислення художника. У стилізованому натюрморті важливо виділити один головний об'єкт, навколо якого групуються інші компоненти. [14]. Предмети спрощуються, трансформуючись у символи та силуети. Можна також застосувати протилежний підхід, насичуючи композицію декоративними деталями. Важливо зазначити, що стилізація не лише спрощує форми, але й додає нових акцентів, роблячи їх виразнішими. У процесі створення стилізованого натюрморту художник може експериментувати з кольорами, фактурами та лініями, щоб досягти бажаного ефекту. Гармонійне поєднання елементів допомагає створити унікальний і впізнаваний художній образ, який передає індивідуальний стиль митця.

Використовуючи стилізацію та звертаючись до історичних сюжетів і художніх прийомів з багатого культурного спадку, художник здійснює їхнє творче переосмислення і адаптацію за допомогою сучасних мистецьких засобів. Такий підхід дозволяє митцю формувати свій унікальний стиль і індивідуальну манеру створення художнього образу, поєднуючи традиції з інноваціями. У результаті, творчість стає своєрідним мостом між минулим і сучасністю, відкриваючи нові можливості для вираження ідей та емоцій у мистецтві.

2.2. Збір та підготовка пошукового матеріалу: ескізи, начерки, замальовки

Розробляючи концепцію нашого декоративного натюрморту, ми насамперед зосередилися на визначенні предметного складу та просторово-часових взаємозв'язків обраних об'єктів і почали з етюдів та замальовок (Рис.Б.2.1-7.). Ми обрали всесвітньо визнану полтавську Опішнянську кераміку, яка є яскравим прикладом національного мистецтва. Ця кераміка включає в себе різноманітні предмети, такі як глечик, кубанок, козлик-наливайко та квіти, які мають ознаки крихкої, тимчасової природної краси, символізують швидкоплинність часу, надаючи натюрморту метафоричної та філософської

глибини.. Саме ці елементи допоможуть передати автентичність та глибину української культури, що й пояснює назву роботи «Національні мотиви».

Ці об'єкти не тільки передають красу моменту, але й служать нагадуванням про ефемерність буття. Кожен елемент композиції ретельно підібраний для створення гармонійного образу, який відображає як зовнішню привабливість, так і внутрішню сутність життя. Завдяки цьому, наш натюрморт стає своєрідним поетичним висловом, що пробуджує глядача до роздумів і відчуттів. На шляху до створення концептуального рішення для натюрморту особливу увагу було приділено лінійним та декоративно-живописним розробкам (Рис.Б.2.8-13.), а також композиційним схемам (Рис.Б.2.14-15.). У фінальному варіанті декоративного натюрморту ми вирішили створити композицію, яка трансформує реалістичні мотиви декоративного натюрморту, ґрунтуючись на принципах узагальнення та стилізації цих форм. Застосовано класичні прийоми композиційного, об'єкти зберігають свій об'єм, створений завдяки тонально-живописним взаємозв'язкам, і мають як власну, так і падаючу тінь.

Натюрморт містить традиційне трипланове чергування.. Основні предмети займають передній план композиції – в центрі великий глиняний глечик, попереду нього кілька красивих головок часнику з довгими сушеними хвостиками.. Праворуч від глечика, як важливого концептуального і композиційного об'єкта, зображено розписаного глиняного «козлика-наливайку» та кукурудзка. Ліворуч зображений кубанок, який створює контраст завдяки орнаменту та кольору. Другий план займає широка кругла таця чорного кольору з орнаментальною оздобою, а також плетені гірлянди з часнику і цибулі, сушений червоний перчик, підвішений на ниточках. На третьому плані розташована традиційна народна ряднинка, що замінила стилізований відріз тканини з орнаментальним мотивом, від якого вирішили відмовитися через надмірне візуальне навантаження. Цей план також містить легку орнаментальну оздобу.

У натюрморті кожен елемент має своє значення і відтінок, але разом вони створюють унікальну гармонію, яка вражає душу та зберігає споконвічні цінності нашого народу. Полтавська Опішнянська кераміка має багатовікову історію та відрізняється своєю унікальною технікою виготовлення і художніми особливостями. Глечик з характерними візерунками та орнаментами, кубанок з їхньою традиційною формою та декором, а також глечик-козлик, який є оригінальними витворами народного мистецтва, відображають дух і колорит нашого народу.

Цей натюрморт не просто зображення предметів, а символічне відображення національної ідентичності, що передає багатство українських традицій та мистецьких досягнень. Вона стане своєрідним мостом між минулим і сучасністю, підкреслюючи неперервність культурної спадщини та її значення для нашого народу. Ми прагнули відійти від прямої передачі «нальоту старовини» і показати лише її скромний відголосок у сучасній культурі. Старовина тут присутня як сторож, що спостерігає, але не втручається в хід історії, не заважаючи теперішньому йти своєю чергою.

Великий і яскравий глечик в центрі – річ не нова для народного традиційного натюрморту, і ми не стали відмовлятися від такої ошатної окраси в його побутуванні. Глечик у традиційному семантичному значенні для українців пов'язаний, насамперед, з вирощуванням та зберіганням продуктів. Він є символом родинної гостинності і затишку, що асоціюється з домашнім вогнищем і збереженням сімейних традицій. Таким чином, глечик стає значним і важливим родинним знаком, що перетворює звичайний натюрморт на малюнок, що відображає дух і глибину народної культури.

Кубанок – традиційний український посуд, що використовується під час святкових обрядів, як-от весілля, хрестини та інші урочисті події. Він символізує радість, єдність родини та громади, а також повагу до традицій і спадщини предків. На картині кубанок буде зображений в контексті українських свят, що підкреслить його важливість і значення в культурному житті нашого народу.

Глиняний козлик, розташований праворуч від глечика, втілює в собі народну любов до зооморфної пластики та символіки тваринного світу. Подібні мотиви зустрічаються і в орнаментальній трипільській оздобі, де ви знайдете зображення собак та котів – священних тварин наших предків, які вважалися охоронцями оселі та перевізниками між світами живих і загиблених. В трипільських віруваннях, собака та кіт вважалися провідниками душ померлих у світ Післяжиття. (Рис.Б.2.16-19.). При описі орнаментального декору предметів у натюрморті важливо відзначити, що українська графічна мова, спадщина давніх часів, не лише передає певні сенси та декоративні форми, але й володіє особливою енергетикою та сутністю, що поглиблюються від витоків давньої духовної традиції та сил землі, на якій ми стоїмо.

Орнамент у натюрморті не просто прикрашає предмети, а й додає їм духовної глибини, відображаючи культурну ідентичність та національну свідомість. Використання таких мотивів оживляє минуле, інтегруючи його у сучасне мистецтво, і дозволяє створити багатошарові композиції, які розкривають перед глядачем приховані змісти. Орнаментальність підсилює естетичне сприйняття твору, додаючи йому унікальності та неповторності.

Ця синергія форм, кольорів та символів створює гармонію між матеріальним і духовним світом, надаючи натюрморту здатність не лише радувати око, але й надихати, викликати емоції та роздуми про вічні цінності та спадщину нашої землі.

Важливо також підкреслити, що така мистецька практика сприяє збереженню та популяризації української культури, роблячи її доступною для нових поколінь та інтернаціональної аудиторії. Образно-символічний зміст українських орнаментів настільки багатий та філософськи насичений, що ми вважаємо за доцільне включити в додатки зображення та етимологію найпоширеніших з них.

2.3. Послідовність виконання оригіналу – декоративного натюрморту «Національні мотиви.»

Основною метою цього проекту є досягнення декоративності форм і мотивів, заснованих на використанні колориту (кольорової гами), у поєднанні з декоративністю мотивів і збереженням образної виразності. Після дослідження та ескізного пошуку декоративного натюрморту ми прийшли до визначеної композиції структури.

Наша методика створення натюрморту в змішаній техніці включає кілька етапів. Ми вирішили використовувати гуашеві та акрилові фарби на аркуші для того, щоб максимально використати всі можливості цих матеріалів у виразності нашої ідеї. Змішування акрилових та гуашевих фарб можливе, оскільки обидві вони базуються на воді, при цьому пігменти зберігають свої властивості. Це чудовий спосіб отримати потрібний відтінок, коли потрібного кольору немає під рукою. Засобами, що використовуються для створення художнього образу, є композиція, колористичне рішення, орнаментальна оздоба та технічні прийоми гуашевого живопису.

На завершення, важливо дати роботі достатньо часу для висихання між шарами фарб. Це особливо актуально при роботі зі змішаною технікою, де поєднуються гуаш і акрил. Дотримання цієї послідовності дозволить досягти найбільш виразного та гармонійного результату. Наша методика створення натюрморту в змішаній техніці включає кілька етапів. Ми вирішили використовувати гуашеві та акрилові фарби на аркуші для того, щоб мати можливість використовувати всі можливості цього матеріалу у виразності нашої ідеї. Змішування акрилових та гуашевих фарб можливе, оскільки обидві вони базуються на воді. При цьому пігменти зберігають свої властивості. Це чудовий спосіб отримати потрібний відтінок, коли потрібного кольору немає під рукою. Засобами, що використовуються для створення художнього образу, є композиція, колористичне рішення, орнаментальна оздоба та технічні прийоми гуашевого живопису.

Початковим етапом у написанні натюрморту є вибір точки огляду. Натюрморт зазвичай розміщується на столі. Важливо підібрати таке місце, з якого всі предмети будуть видно чітко, а їх просторове розташування буде добре відображено. Варто уникати місць, де предмети перекривають один одного або їх деталі нечітко видно. Невдалий вибір точки огляду може ускладнити процес роботи значно.

Додатково, важливо врахувати освітлення під час створення натюрморту. Правильне освітлення допоможе виділити потрібні деталі, створити глибину та підкреслити текстури предметів. Рекомендується використовувати природне світло або налаштувати штучне освітлення таким чином, щоб не створювалися небажані тіні чи відблиски. Після вибору точки огляду і налаштування освітлення, наступним кроком є попередній ескіз. Легкий начерк допоможе краще зрозуміти композицію та розташування предметів на аркуші. Це дозволить уникнути помилок у подальшому процесі роботи. Ми почали з чорно-білих ескізів, а потім перейшли до розробки кольорових. Цей перехід був особливо важливим, оскільки наш натюрморт мав виразити настрій та символізм. А також, важливим етапом стало виконання картону (Рис.Б.2.20.).

Малюнок під живопис гуашшю може бути виконаний лише олівцем, тому це потрібно робити обережно, щоб не зіпсувати фактуру паперу. У гуаші використовується клейова основа, тоді як у акрилі використовується синтетичний матеріал - акрилова емульсія. У складі гуаші також присутні білила, через що вона трохи світлішає при висиханні і має криючі властивості. Натомість, акрил трохи темніє під час висихання. Тому, після розміщення предметів у відповідному порядку ми приступили до нанесення основних кольорів на кожен з них, використовуючи щільний шар гуаші в тих місцях де світло а акрилом де тінь. Щоб домогтися яскравості інколи ми комбінували ці фарби та малювали роботу в декілька шарів. Саме тому ми дали першому шару гуаші висохнути перед нанесенням наступних. Це допоможе підкреслити матовий ефект та забезпечити стійкість кольору. Це особливо важливо для

творчих робіт, які вимагають довготривалого збереження і яскравості кольорів протягом часу.

Далі в роботі над формою акцентується на встановленні кольорових відношень між освітленою та тіньовою частинами. Важливо уникати перебільшення деталей окремих предметів чи орнаментів. Хороші результати можливі лише у випадку рівномірної обробки всього натюрморту у всіх його деталях. Порівнюючи освітлені та тіньові частини предметів за світлотою та кольором, можна помітити, що вони мають спільний кольоровий відтінок.

Необхідно знайти такий колір для кожного предмета, який відображає його локальний колір, а також враховує колір спільного освітлення. Крім того, важливо враховувати просторове розташування предметів у натурній постановці. У завершальний етап роботи ми звертаємося до узагальнення та підкріплення важливих деталей, додаємо орнаментальний декор та підкреслюємо предмети за допомогою білих, чорної і кобальтової фарб (Рис.Б.2.21.).

Висновки до розділу 2

У цьому розділі докладно описано процес роботи над декоративним натюрмортом у змішаній техніці гуаші та акрилу. Ця комбінована техніка надає художнику широкі можливості для виразності й креативності. В даному розділі описується загальна концепція натюрморту, його композиція та обрані предмети. Зокрема, в матеріалі розділу послідовно описано процес роботи над декоративним натюрмортом у змішаній техніці гуаші та акрилу. Ця комбінована техніка надає художнику широкі можливості для виразності й креативності.

У нашій творчості ми намагалися створити декоративний натюрморт, де кожен предмет несе символічне значення та відображає рольові характеристики. Зберігаючи матеріальність і текстуру речей, ми зосередились на створенні образу, який утворюється за допомогою світла, кольору та композиції. Ці стилістичні узагальнення дозволили нам передати суб'єктивне ставлення до суті

обраних для натюрморту предметів, втіливши їх у метафорично-музичне середовище.

Зберігаючи матеріальність і текстуру речей, ми зосередились на створенні образу, який утворюється за допомогою світла, кольору та композиції. Ці стилістичні узагальнення дозволили нам передати суб'єктивне ставлення до суті обраних для натюрморту предметів, втіливши їх у метафорично-музичне середовище. Завдяки поетапному підходу до роботи над декоративним натюрмортом ми змогли більш ефективно реалізувати творчі задуми, забезпечити гармонійність та виразність композиції, а також досягти високої художньої якості кінцевого твору. Цей процес вимагає терпіння, уваги до деталей і постійного самоконтролю, що є основою для створення дійсно унікальних і цінних творів мистецтва.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи нами опрацьовано літературу з заявленої проблематики, що дозволило виконати поставлені в дослідженні завдання і сформулювати наступні висновки:

- в роботі охоплено всебічний аналіз еволюції засобів та методів виразності в західноєвропейському живописному натюрморті який підтверджує постійний процес трансформації та вдосконалення мистецтва протягом історії. Зміни у техніках, композиціях та тематиці відображають не лише смаки та погляди митців, а й соціокультурні зміни у суспільстві.
- висвітлено основні етапи розвитку українського натюрморту, починаючи від традицій народного мистецтва до професійного образотворчого мистецтва. Проаналізували як, український натюрморт розвивався в умовах особливого культурного та історичного контексту, що відобразилося у його характерних особливостях.
- визначено й охарактеризовано провідні засоби виразності та принципи їх використання в живописі декоративного натюрморту, що дозволяє визначити ключові тенденції та новаторські підходи в цьому жанрі.
- докладно розглянуто поетапність виконання живописно декоративної композиції натюрморту на прикладі роботи «Національні мотиви».
- Обґрунтовано ідею та задум практичної частини кваліфікаційної роботи, висвітлено процес збору та підготовки пошукового матеріалу, включаючи ескізи, начерки та замальовки. Послідовність виконання оригіналу декоративного натюрморту демонструє практичне застосування теоретичних знань, отриманих у першому розділі, та втілення творчого задуму в конкретній художній роботі.

Висновки до першого розділу підсумовують важливість вивчення історичного контексту та еволюції натюрморту для розуміння сучасних

тенденцій у цьому жанрі. Вони також підкреслюють значення національної ідентичності в українському живопису та його внесок у світову художню спадщину.

У другому розділі робота зосереджена на практичному застосуванні теоретичних знань, отриманих у першому розділі, через поетапне виконання живописно-декоративної композиції натюрморту «Національні мотиви.». Обґрунтовано ідею та задум практичної частини, висвітлено процес збору та підготовки пошукового матеріалу, включаючи ескізи, начерки та замальовки. Послідовність виконання оригіналу декоративного натюрморту демонструє практичне застосування теоретичних знань та втілення творчого задуму в конкретній художній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонович Д. Українське мистецтво: конспективний історичний нарис. Дмитро Антонович. Прага; Берлін: Нова Україна, 1923. 11 с.
2. Антонович Є.А., Проців В.І., Сенд С.П. Художні техніки в школі. Київ.: ІЗМН, 1997. 312 с.
3. Антропологічний код української культури і цивілізації. Книга 2. Київ: Національна академія наук України Інститут політичних етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса, 2020. 534 с.
4. Асєєва Н. Ю. Українське мистецтво і європейські художні центри. Київ: Наукова думка, 1989. 385с.
5. Беджанов Ю.К. Образотворче та декоративно-прикладне мистецтва. Терміни та поняття: Навчальний посібник. Майкоп, 1997. 178 с.
6. Білецький П. Мова образотворчих мистецтв. Київ: Радянська школа, 1973. 128 с.
7. Білецький П. Скарби не тлінні. Українське мистецтво у світовому художньому процесі. Київ: Мистецтво, 1974. 190 с.
8. Верига В. І. Нариси з історії України (кінець XVIII- початок XX ст.). Львів: Світ, 1996. 447 с.
9. Вовкун В. Український авангард в контексті західноєвропейських культуротворчих процесів (10-х – початку 30-х рр. XX ст.) : автореф. дис... канд. культурології; 26.00.01 – теорія та історія культури. Київ, 2010.
10. Ганжало Т. Як поставити натюрморт. Юний художник, 1990. №5 С. 18-20.
11. Герчук Ю. Мистецтво другої половини XIII ст. Мистецтво. 2003. №5 С. 26-28.
12. Говдя П. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. /Петро Іванович Говдя. Київ: Мистецтво, 1984. 341 с.
13. Годж С. Коротка історія мистецтва. Львів «Видавництво ВСЛ», 2022. 226 с.

14. Гусєва К.В. Художній образ в мистецтві як засіб формування та розвитку духовності особистості. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9713> (дата звернення 07.05.2024).

15. Декоративний натюрморт. URL: <https://sites.google.com/zapisp.com/mystery/6клас/уроки/декоративнийнатюрморт> (дата звернення 26.04.2024)

16. Дивлячись під поверхню «Старого гітариста» Пікассо. У: Wallert A (ред.) Техніка живопису, історія, матеріали та студійна практика, 2016 Міжнародний симпозиум. Рейксмузеум, Амстердам, стор. 258–263.

17. Дюпеті М. Едуард Мане. Творчість. М. Дюпеті / Великі художники. Їх життя, натхнення і творчість. Київ: ООО «Іглмосс Юкрейн», 2003. №2. 32 с.

18. Дюпеті М. Поль Сезанн. Творчість. М. Дюпеті / Великі художники. Їх життя, натхнення і творчість. Київ: ООО «Іглмосс Юкрейн», 2003. №7. 32 с.

19. Дюпеті М. Сальвадор Далі. Творчість. М. Дюпеті / Великі художники. Їх життя, натхнення і творчість. Київ: ООО «Іглмосс Юкрейн», 2005. №105. 32 с.

20. Еволюція мистецтва натюрморту в історії URL <https://www.superprof.co.uk/blog/history-still-life/> (дата звернення 13.03.2024)

21. Єгоров О. Образотворче мистецтво в інноваційній школі. Мистецтво в школі. 2002 №6 С. 8 – 14

22. Імпресіонізм у мережі. Вінсент Ван Гог. Епізоди з життя: шалена діяльність. URL: http://impressionnisme.narod.ru/VAN_GOG/epizode_van_gog2.htm (дата звернення 5.05.2024)

23. Імпресіонізм у мережі. Поль Сезанн. URL: http://impressionnisme.narod.ru/SEZANNE/sezanne066_about.htm (дата звернення 11.04.2024)

24. Картини, біографія Жоржа Брака / Малюнки відомих художників. Яскраві особистості в мистецтві. 2012. URL: <http://www.artcontext.info/pictures-of-great-artists/55-2010-12-14-08-01-06/550-jorj-brak.html> (дата звернення 16.04.2024)

25. Кашуба-Вольвач О., Сторчай О. Профессор М. Л. Бойчук и «бойчукизм». Образотворче мистецтво. 2009. № 3. С. 132 – 135.
26. Корнелія С. Руссо , Colonia : Taschen America Llc, 2001 96 с.
27. Крвавич Д.П. Українське мистецтво. Львів: Світ, 2005. Ч.3. 268 с.
28. Культура і побут населення України. К.: Либідь, 1991. 346 с.
29. Лунячек Й. Основы изображения с натуры. Київ: Изд-во АН УССР, 1961. 127 с.
30. Мазєєва І.В. Художній образ у дитячому малюнку. Мистецтво та освіта 2005 №1 С. 55 – 60
31. Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції. Київ: Каравела, 2008 304 с.
32. Об'єкт і мистецтво – Хронологія натюрморту через історію мистецтва <https://www.iris28.art/post/object-and-art-a-timeline-of-the-still-life-through-artistic-history>(дата звернення 15.04.2024)
33. Посібник. Основи формальної композиції: для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво» / Укладач О.А. Половна Васильєва. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2015. 34 с.
34. Топал, Р. А. Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва. – Київ: Художник, 2001. – 311 с.
35. Український натюрморт 2 пол. 20 – поч. 21 століття з приватної збірки Олексія Петренка: альбом-каталог / упоряд.: Петренко О.М., Білоусько О.А. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. 92 с
36. Унковский, А. А. Живопис: питання колориту. – Київ: Видавничий центр Академія, 2012. – 432 с.
37. Шапіро О. Український модерн. Газета «День». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/taum-aut/ukrayinskiy-modern>. (дата звернення 9.05.2024)
38. Шорохов Е. В. Основи композиції. Київ: Просвітництво, 2008. 360 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ілюстрації до розділу 1

Рис. 1.1. Клод Моне «Натюрморт з грушами і виноградом» 1879

Рис. 1.2. Огюст Ренуар «Анемони», 1898

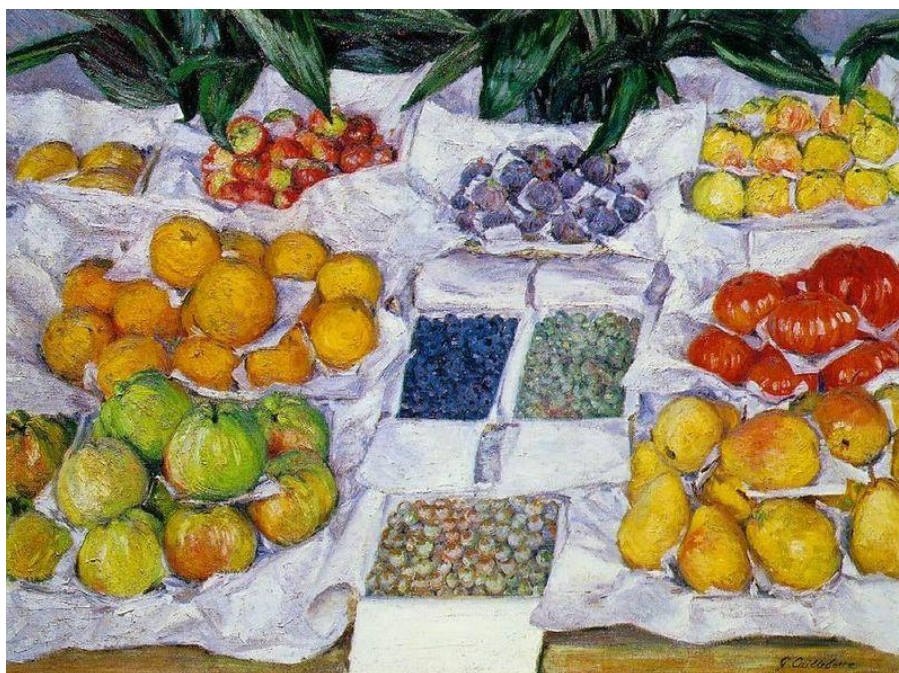

Рис. 1.3. Гюстава Кайботта «Фрукти, виставлені на підставці» 1882

Рис. 1.4. Вінсент Ван Гог «Червоні макі і маргаритки», 1890

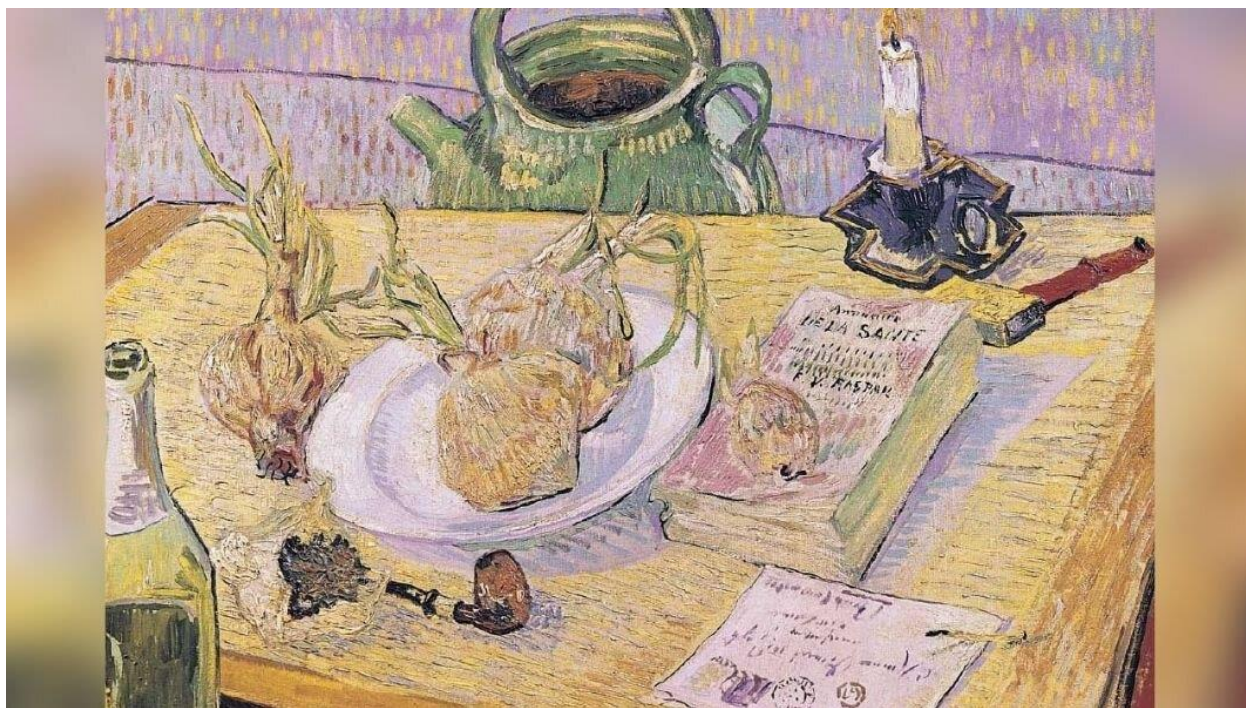

Рис. 1.6. Вінсент Ван Гог «Натюрморт із креслярською дошкою» 1889

Рис. 1.7. Вінсент Ван Гог «Соняшники» 1888

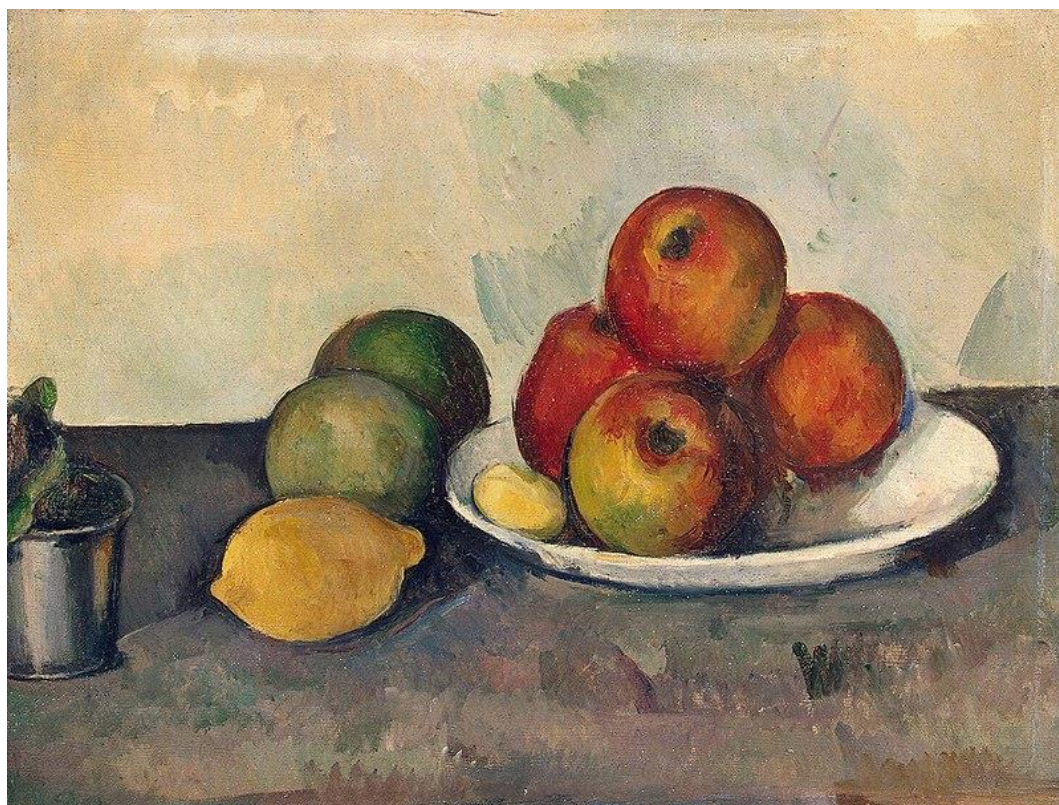

Рис. 1.7. Поль Сезанн «Натюрморт з яблуками» 1890

Рис. 1.8. Поль Сезанн «Букет з жовтими жоржинами» 1873

Рис. 1.9. Едуард Мане «Букет білого бузка», 1882

Рис. 1.10. Анрі Руссо «Натюрморт з грушами» 1910

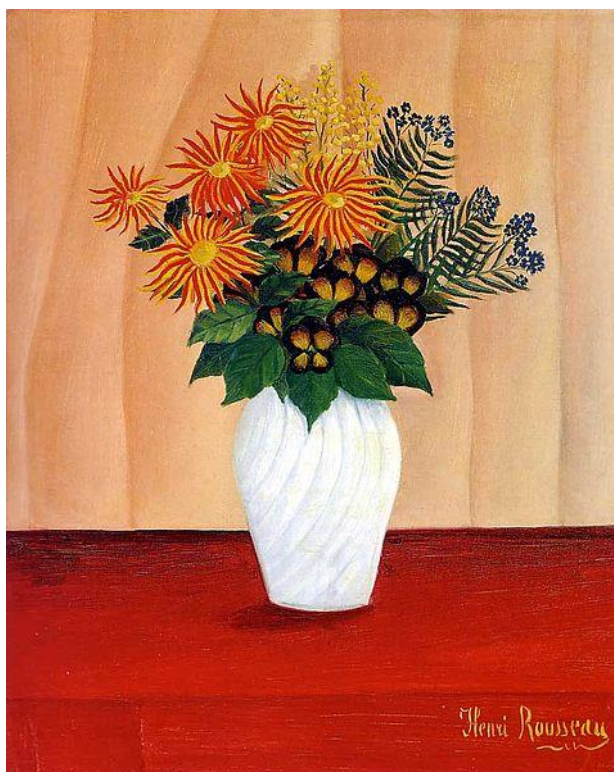

Рис.А.1.11. Анрі Руссо «Букет квітів», 1909

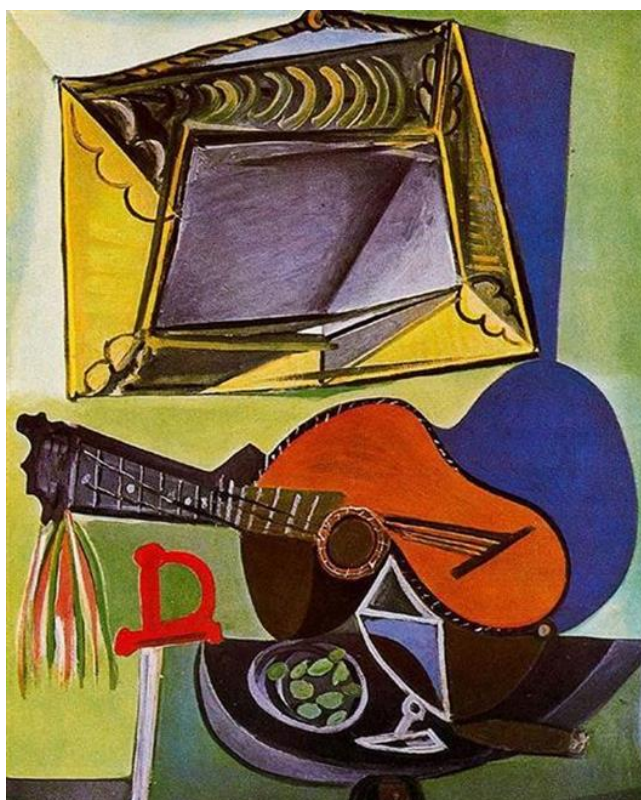

Рис. 1.12. Пабло Пікассо «Натюрморт з гітарою», 1942

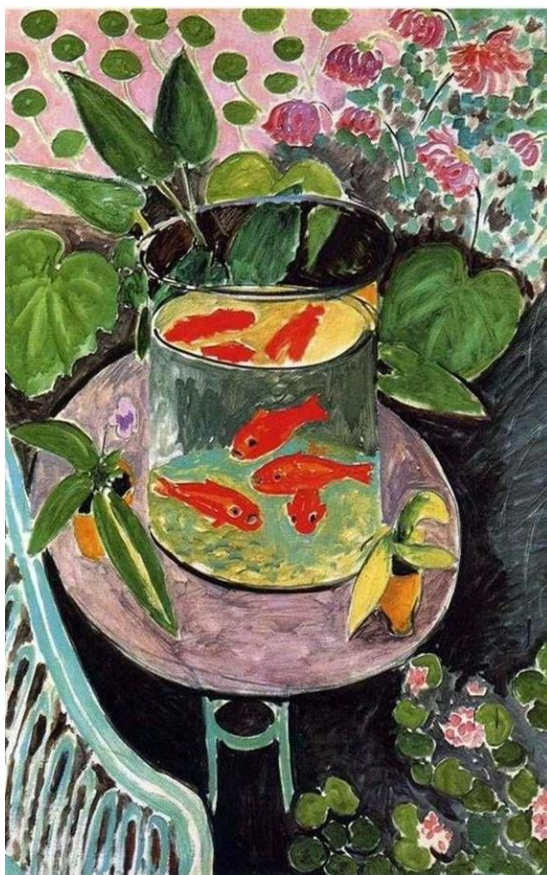

Рис. 1.13. Анрі Матісс «Червоні рибки», 1911

Рис. 1.14. Анрі Матісс «Натюрморт із блакитною скатертиною» 1909

Рис. 1.15. Анрі Матісс «Єгипетська завіса», 1948

Рис.1.16. Сальвадор Далі «Натюрморт у місячному світлі», 1926 рік

Рис.1.17.«Поява лица і фруктової вази на пляжі», 1938

Рис. 1.18. Олександр Мурашко «Карусель», 1906

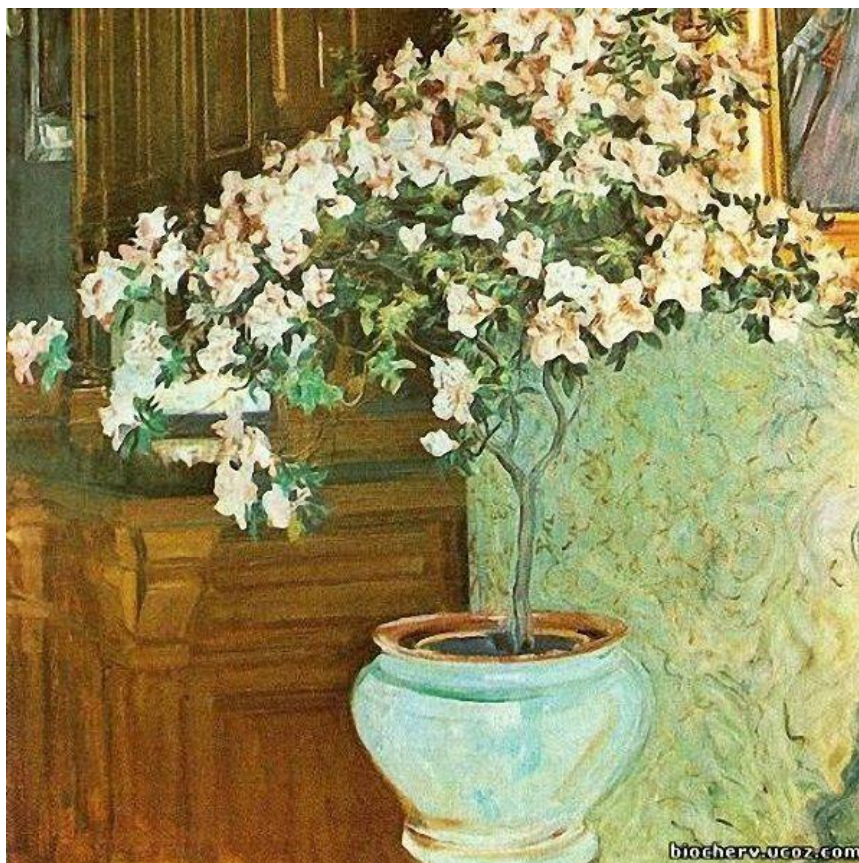

Рис. 1.19. Олекса Новаківський «Азалія», 1906

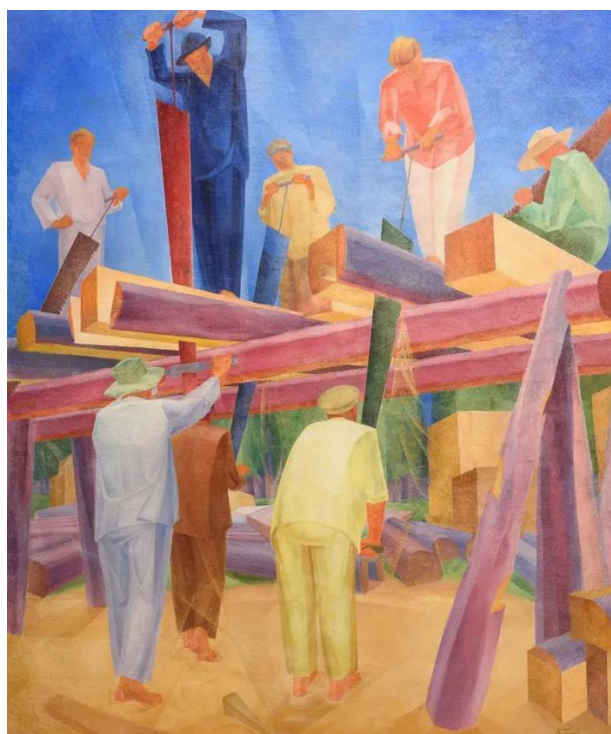

Рис. 1.20. Олександр Богомазов «Правка пилу», 1929

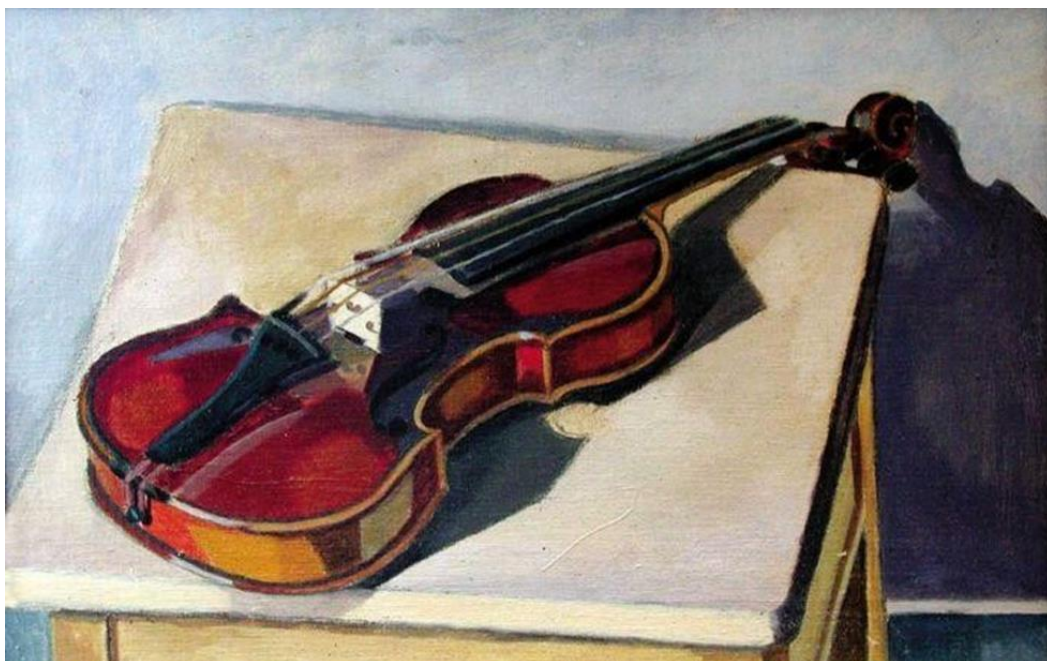

Рис. 1.21. Осип Сорохей «Натюрморт зі скрипкою», 1938

Рис. 1.22. Роман Сельський «Натюрморт з каталогом радянської виставки», 1926

Рис.1.23. Юрій Бондаренко «Ліхтар і гітара», 2017

Рис. 1.24. Михайло Кублик «Натюрморт з грушами», (1986)

Ілюстрації до розділу 2

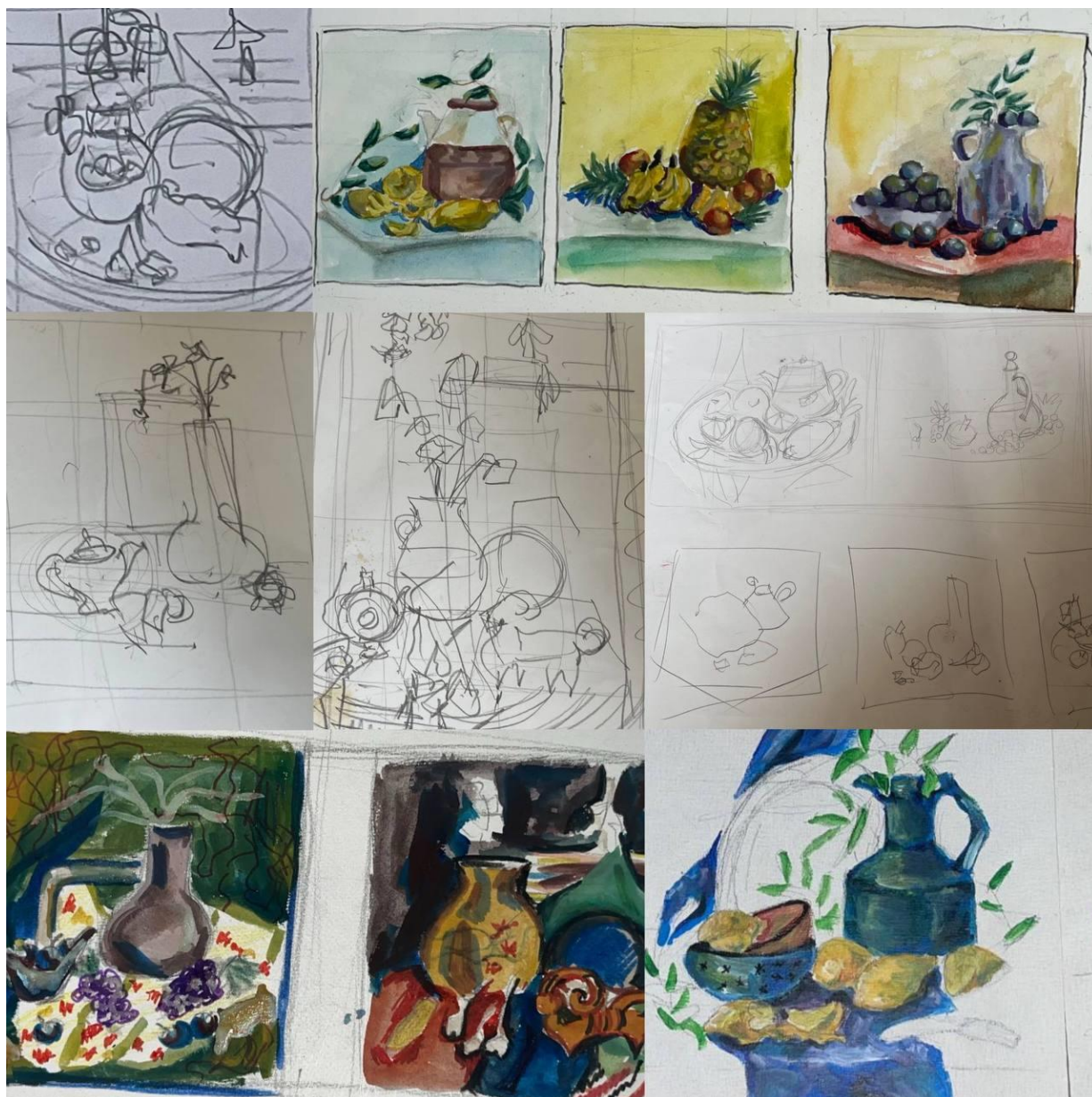

Рис. 2.1-7. Первинні пошукові розробки концепції натюрморту.

Рис. 2.8-13. Декоративно-живописні розробки.

Рис. 2.14-15. Композиційне опрацювання пошукових замальовок.

Рис.2.16-19. Етюдні пошуки натюрморту.

Рис.2.20. Поетапність виконання картону.